

встиг з'ясувати питання, що цікавлять його, бажано зробити перерву (після двох періодів допиту продуктивність інтелекту дітей помітно знижується) [4, с. 411].

І *сьомим* важливим моментом розуміння проведення допиту (опитування) дитини є врахування психологічних особливостей кожної стадії цієї слідчої (розшукової) дії, а саме: попередньої, вступної, вільної розповіді, детальних запитань, завершальної.

Таким чином врахування зазначених психологічних особливостей при проведенні допиту (опитування) дитини сприятиме зниженню дії захисних механізмів психіки, мінімізує повторну її ретравматизацію, дозволить дитині відчувати себе більш спокійно та захищено, а слідчому – отримати достовірну інформацію про події конкретного злочину.

Список використаних джерел

1. «Зелені кімнати»: психологічні особливості організації роботи з дітьми / Н. П. Бочкор, О. М. Цільмак, О. В. Швед та ін. К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2012. 112 с.
2. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Д. Пукас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К.: ФОП КЛИМЕНКО, 2015. 114 с.
3. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей : навч.-метод. посіб. Ч. 1 ; за заг. ред. Т. В. Журавель, Л. В. Зуб, О. В. Ковальнової, Ю. В. Пилипас ; В. Л. Андрєєнкова, К. А. Бороздіна, Н.Е. Мілорадова, Т. І. Бугаєць та ін. Київ : Вид-во ФОП Бура О. Д., 2019. 515 с.
4. Юридична психологія : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Майдан, 2018. 684 с.

Мозоль Вікторія Василівна,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ГУМАНІЗАЦІЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ

Допит неповнолітніх – тема чутлива та болюча, адже незважаючи на світові практики та міжнародні зобов'язання, представники правоохоронних органів продовжують травмувати дітей у контакт з законом.

Для нас звичним є використання терміну «допит», оскільки цей термін живиться у Кримінальному процесуальному кодексі України. Разом з тим, міжнародні стандарти використовують термін «опитування», маючи на увазі допит як процесуальну дію, так і будь-які інші варіанти опитування дитини уповноваженими на це особами.

Проте, насправді не термін має вирішальну роль, а підхід до цього. Сама організація чи то допиту, чи то опитування має відбуватись з урахуванням вікових та психологічних особливостей дитини відповідного віку, а сам процес, незалежно від терміну, що використовується, має бути дружнім до дитини [1].

Необхідність гуманізації опитування дітей у контакті з законом зумовлена кількома факторами.

По-перше, кримінальне правосуддя має нарешті перестати травмувати дітей, які стали жертвами або свідками насильства. Наразі дитину, яка й так травмована насильством щодо неї, допитують протягом кримінального провадження кілька разів, і це спричиняє її вторинну віктимізацію.

По-друге, Україна має відповідні міжнародні зобов'язання у сфері захисту прав дитини. Зокрема, це Лансаротська конвенція (Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства). Це й спеціальна підготовка особи, яка проводить таке опитування, й якомога менша кількість таких опитувань, і спеціально обладнане приміщення для опитування.

По-третє, коректні з позицій захисту прав дітей опитування дитини у контакті з законом, сприятимуть і якості розслідування злочинів, вчинених проти дітей, оскільки від дитини, яка опитується у комфортній обстановці спеціально підготовленою особою можна буде отримати повну та адекватну інформацію про те, що сталося з нею. Рівень доказування у цій категорії справ тим самим зростатиме [2].

Одним з ключових міжнародних документів, що визначає особливості опитування, а так само і допиту, є Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства або Лансаротська конвенція, яка була ратифікована Україною ще у 2012 році, а тому є частиною нашого законодавства.

Відповідно до статті 35 цієї Конвенції, опитування дитини, а так само і її допит, має відбуватись із врахуванням наступного:

1. опитування чи допит має здійснюватись без обгрунтованої затримки;
2. опитування чи допит має відбуватись у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні;
3. особа, яка проводить опитування чи допит дитини, має пройти відповідну підготовку;
4. проведення усіх опитувань чи допитів дитини має бути здійснено однією й тією ж особою;
5. має бути якомога менша кількість опитувань чи допитів дитини;
6. під час опитування чи допиту дитини її має супроводжувати дорослий, якому дитина довіряє;
7. має бути забезпечена відеофіксація опитувань чи допитів дитини та прийняття відеосвідчень дитини як доказ у справі [3].

Дотримання вищезазначених особливостей мінімізує у дитини, незалежно від її процесуального статусу, почуття небезпеки та надасть можливість сконцентруватись на свідченнях, які вона дає, зменшить рівень повторної травматизації, а так само рівень напруги.

Насильство та жорстоке поводження з дітьми стає дедалі більш поширеним явищем у світі та Україні. Діти найчастіше зазнають жорстокості з боку ровесників, але багато дітей стикаються з цим у власній родині. Забезпечення та захист прав та інтересів дитини залежатиме від побудови ефективної та безпечної взаємодії з нею, наслідком чого є інформація, необхідна для розслідування злочину. Зміст, форма, якість, а тим самим і достовірність свідчень малолітніх та неповнолітніх буде залежать від психологічних можливостей і особливостей розвитку дитини та комунікативних знань та вмінь особи, що проводить опитування

Отже, питання повинно бути не в тому, може чи ні дитина надати реальну інформацію стосовно події, а в тому, що потрібно для того, щоб побудувати таку взаємодію з нею, щоб отримати інформацію і водночас не допустити вторинного травмування дитини. Тому оволодіння комунікативними знаннями, навичками та вміннями є необхідною умовою побудови якісної та безпечної комунікації з дитиною [2].

Водночас доцільно докладати зусиль, щоб діти брали участь в опитуванні, якщо це можливо, лише один раз у відповідний час у зручних умовах і з використанням відповідних технік. Такий підхід гарантує безпеку дитині та сприяє отриманню цінного доказового матеріалу у справі.

Організація роботи повинна здійснюватися на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її вікових та психологічних особливостей. Основою є розуміння психологічних особливостей спілкування з неповнолітніми в залежності від ситуації взаємодії та з урахуванням віку. Основою ефективної взаємодії з дитиною є дотримання певних правил пов'язаних з наявністю:

- безпечного дорослого, що володіє знаннями стосовно психологічних, фізіологічних та вікових особливостей розвитку дитини, особливостей комунікації з дитиною з урахуванням віку, комунікативними навичками, вміннями необхідними для ефективного спілкування з дитиною;

- безпечного середовища або так званої «зеленої кімнати», що представляє собою організовану систему заходів, метою яких є забезпечення законності, гуманності та ефективності кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом чи перебуває у контакті з законом [4, с. 25].

Подолання негативних наслідків, стресу, відхилень у поведінці та деформації психіки дітей можливе за допомогою психологічної профілактики. Одним з ефективних способів такої профілактики є організація роботи з дітьми в «зелених кімнатах».

У «зеленій кімнаті», як того вимагають міжнародні стандарти, – зручні для дітей меблі, іграшки, встановлено скло позавізуального спостереження, спеціальну відео- та аудіозаписувальну апаратуру, яка дає змогу вести відеозапис і надалі використовувати його для слідства без проведення повторного допиту, що зменшує ступінь травматизму дитячої психіки.

Основна мета проведення опитування в такій кімнаті – запобігання повторній травматизації психіки дитини в ході слідчих та процесуальних дій за допомогою спеціальних методик та створення психологічно комфортної атмосфери, а також технічного оснащення, що дозволяє коректно вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати його для ведення слідства без здійснення повторних допитів. Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її вікових та психологічних особливостей.

«Зелена кімната» допомагає дітям відчувати домашню атмосферу, сприяє довірливому спілкуванню з дорослими. Система роботи в «зелених кімнатах» враховує вікові та психологічні особливості як тих дітей, котрі перебувають у конфлікті (скоїли правопорушення або злочини), так і тих, що є в контакті із законом (стали жертвами або свідками злочину чи правопорушення). Для цих дітей необхідні особливі, порівняно із дорослими, юридичні процедури, соціальний супровід, психологічна допомога та реабілітаційні послуги. Саме такі процедури мають здійснюватися в спеціально обладнаних приміщеннях [5, с. 4].

Врахування потреб вищезазначених груп дітей є свідченням гуманності держави, виявом її соціального та правового характеру, спрямованості на допомогу та врахування потреб та інтересів кожної дитини. Робота щодо створення «зелених кімнат» сприятиме також підвищенню професійного рівня фахівців, надасть можливість проводити ефективну комплексну та системну роботу з дітьми, досягати в ній належних результатів.

Щоправда, тут мало тільки створити подібні приміщення – важливо змінити підхід до роботи з дітьми, насамперед правоохоронців, «вдихнувши» в нього нову філософію гуманізації процесів дізнання та проведення досудового слідства, для цього потрібно приділити особливу увагу підготовці професійних поліцейських кадрів.

Список використаних джерел

1. Гуманізація допитів. Опитування. URL: https://24tv.ua/gumanizatsiya_dopitiv_chomu_potribno_perestati_kalichiti_ditey_n1149921.
2. Гуманізація допитів: чому потрібно перестати калічити дітей URL: <https://dejure.foundation/news/gumanizacia-dopytiv-chomu-potribno-perestaty-kalichyty-ditey>.
3. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Конвенція від 20 жовтня 2007 р., URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927.

4. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К.: ФОП Клименко, 2015. – 114 с.

5. «Зелені кімнати»: рекомендації до обладнання / Н.П. Бочкор, О.В. Даценко, К.Б. Левченко та ін. – К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2012. – 28 с.

Мотлях Олександр Іванович,

завідувач наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ МАЛОЛІТНЬОЇ ОСОБИ ТА ЇХ ПОКАРАННЯ

Слід констатувати факт того, що наразі в Україні є не кращою криміногенна ситуація, зокрема в показниках зростання кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, в тому числі злочинів проти життя та здоров'я особи. Особливе місце протиправної діяльності займають злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітніх осіб. За офіційними статистичними даними Офісу генерального прокурора України протягом минулого року правоохоронці зареєстрували понад 550 кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості малолітніх та неповнолітніх. Кількість таких потерпілих від звалтувань сягнула 148 осіб, що більше а ніж вдвічі у порівнянні з 2018 роком. У співвідношенні до їх кваліфікації у 2018 році було зареєстровано 84 випадків вступу у статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 Кримінального кодексу України) та 274 випадків вчинення розбещення неповнолітніх (ст. 156 Кримінального кодексу України), а з січня по жовтень 2019 року обліковано 65 та 250 злочинів відповідно [1].

Поточного року вже зареєстровано 24 злочини сексуального характеру проти малолітніх та неповнолітніх осіб і це не межа. Зрозуміло, що відображені дані фіксують тільки офіційну, зареєстровану злочинність, проте реальний стан справ дещо інший. Згідно проведених вітчизняними фахівцями кримінологічних досліджень рівень латентності таких злочинів, зокрема, розбещення неповнолітніх може перевищувати 80% кількості зареєстрованих посягань, що створює загрозливу ситуацію для вітчизняного соціуму.

Варто наголосити, що злочини проти статевої свободи і статевої недоторканості малолітніх і неповнолітніх осіб завжди становили підвищену суспільну небезпеку та привертали увагу громадськості своєю цинічністю і аморальністю. Окрім того, такі злочини уособлюють собою високу суспільну небезпеку тим, що заподіюють